

А К А Д Е М И Я Н А У К С С С Р
И Н С Т И Т У Т В О С Т О К О В Е Д Е Н И Я

П И С Ь М Е Н Н Ы Е
П А М Я Т Н И К И
В О С Т О К А

И С Т О Р И К О - Ф И Л О Л О Г И Ч Е С К И Е
И С С Л Е Д О В А Н И Я

Ежегодник

1968

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
Москва 1970

А. Б. Вильданова

ПОДЛИННИК БУХАРСКОГО ТРАКТАТА О ЧИНАХ И ЗВАНИЯХ

В 1948 г. проф. А. А. Семенов опубликовал «Бухарский трактат о чинах и званиях и об обязанностях носителей их в средневековой Бухаре»¹, в переводе с таджикского на русский язык с комментариями. Этот очень интересный источник освещает важнейшие стороны государственного и хозяйственно-административного строя Бухарского ханства конца XVIII в.

После работы В. В. Бартольда «Церемониал при дворе узбекских ханов в XVII веке»², в которой исследуется сочинение Махмуда ибн Вали *Бахр ал-асрар* и приводится перевод с персидского соответствующей части текста о государственном аппарате и придворных чинах Бухарского ханства времени Аштарханидов, упомянутая работа А. А. Семенова внесла еще один крупный вклад в советскую литературу по этим вопросам.

В распоряжении А. А. Семенова был единственный список трактата, найденный им в сборнике разнородных и разновременных записей бухарского верховного судьи Шарифджана Махдума (ум. в 1932 г.). Сборник записей Шарифджана Махдума хранится в рукописном фонде Института востоковедения АН УзССР, инв. № 2374. Опубликованный А. А. Семеновым трактат занимает в нем лл. 17а — 19б.

Недавно мы обнаружили еще один список Бухарского трактата о чинах и званиях, более полный, и, по-видимому, автограф. Своей находкой мы обязаны О. Д. Чехович, любезно указавшей нам на существование в Душанбинской публичной библиотеке рукописи (№ 649) с сочинением *Маджма' ал-аркам* («Собрание цифр», лл. 1б—86б), в которой мы и обнаружили упомянутый текст трактата (лл. 87а—96а). Бухарский трактат по своему содержанию тесно связан с сочинением *Маджма' ал-аркам* и принадлежит перу того же автора, что доказывается общностью языка и стиля, а также тем, что автор неоднократно при употреблении специальных терминов в трактате отсылает читателя за их разъяснением к *Маджма' ал-аркам*. Сам автор называет трактат о чинах и званиях приложением (*таз'ийил*).

Автор *Маджма' ал-аркам* и трактата, к сожалению, не назвал своего имени, ограничившись лишь одним словом о себе: *мухаккар* («презренный»). Имеются основания считать автором Мирзу Мухаммада Бади'-дивана. В конце своих записей Шарифджан Махдум делает следующую ссылку на источник, откуда он переписал текст трактата:

¹ «Советское востоковедение», V, М.—Л., 1948, стр. 137—153.

² В. В. Бартольд, Сочинения, т. II, ч. 2, М., 1964, стр. 388.

«Маджма' ал-аркам Мирзы Бади'-дивана»; до сих пор эта небольшая приписка была единственным свидетельством об авторе трактата, на которое указал еще А. А. Семенов. Теперь в связи с находкой подлинника Бухарского трактата о чинах и званиях, мы получили второе, еще более убедительное доказательство авторства Мирзы Бади'-дивана: на полях душанбинского списка *Маджма' ал-аркам* (л. 16) дается пояснение к слову *мухаккар*, которым автор назвал себя: «Мухаммад Бади'-диван бин Мухаммад Шихабдин бин Мухаммад Улуг бин Мухаммад Риза-диван». Далее, на л. 56, также на полях, это имя повторяется с добавлением еще нескольких поколений родословной Бади'-дивана, которая восходит к Мирзе Тахур-дивану³. Родословная заканчивается словами: «Да будет доброе воздаяние от Аллаха им и их потомкам высшим и низшим». Там же, на л. 56, ниже дается примечание к слову «Мирза Тахур-диван»: «Предок автора». Как видно из родословной автора, он был потомственным диваном, т. е. довольно крупным чиновником бухарской канцелярии.

Многочисленная правка текста, зачеркнутые места, добавления на полях душанбинской рукописи характеризуют ее как авторский черновик. Известные нам два других списка сочинения *Маджма' ал-аркам*: ленинградский (датируемый 1805 г.) и ташкентский, переписанный, вероятно, в 1836 г., переписаны более аккуратно и правок в тексте не имеют; части текста, зачеркнутые в душанбинском списке, в них отсутствуют; наоборот, интерполяции душанбинского списка вошли в основной текст тех двух списков. (Текст Бухарского трактата как в ленинградском, так и в ташкентском списках полностью отсутствует.)

Публикация А. А. Семенова содержит лишь две трети текста трактата, так как в записях Шарифджана Махдума, переписанных через сто с лишним лет после душанбинского списка, отсутствует в общей сложности его треть. При сопоставлении обоих текстов выяснилось, что в рукописи, которой пользовался А. А. Семенов, не только отсутствовал конец трактата, но имелись пропуски в тексте. Теперь нам понятно, почему отдельные места текста остались неясными А. А. Семенову, о чем он сам неоднократно говорит в примечаниях. Наш подлинник позволяет восполнить недостающие в переводе А. А. Семенова части текста, а также выяснить или иначе осмыслить некоторые его места, не понятые А. А. Семеновым.

Так, например, А. А. Семенов оставил без перевода слово *кабѣхане*, как непонятный термин (см. стр. 144 указ. работы А. А. Семенова). Наш текст (л. 89б) помог выяснить, что в слове пропущена первая буква; правильное его написание *кабѣхане*, что значит «кладовая».

Следующее выражение *диван-и калан ва дафтар-и танабана* А. А. Семенов перевел как «великий диван и диван потанабных поступлений» (стр. 147), причем слово *дафтар* он заменил словом *диван*, без каких-либо оговорок. После сличения с подлинником выяснилось, что в этой фразе в списке Шарифджана Махдума есть пропуск. Полностью она читается так (л. 92а нашего списка): *диван-и калан ва дафтардар ва диван-и танабана*. Теперь ясно, что в распределении на-

³ В *Маджма' ал-аркам* особое место (лл. 56—6а) уделяется восхвалению личных достоинств Мирзы Тахур-дивана. В восточной части г. Бухары, у ворот Мазар-и Шариф находится мечеть Мирзы Тахур-дивана (см. карту г. Бухары в кн. О. А. Сухаревой, *К истории городов Бухарского ханства*, Ташкент, 1958, стр. 96).

личных поступлений ханства участвовало не два, а три чиновника: великий *диван*, *дафтардар* и *диван* потанабных поступлений.

Слово *عصابردار*, означающее «носитель жезла, посоха», А. А. Семенов, очевидно из-за неясного написания, принял за *عصابه دار* и перевел его как «заведующий головными покровами» (стр. 150). О слугах, повязывавших головной убор, говорится в другом месте трактата (л. 95б).

Функции отдельных чиновников в нашем списке освещены полнее. Например, в списке, использованном А. А. Семеновым, говорится только об одной функции малого инака (стр. 149), в то время как у него имелись еще другие, в том числе такая важная функция, как хранение царских печатей (л. 93а).

У А. А. Семенова неполно освещены функции аталыка и неясен перевод соответствующего места, особенно в той части, где речь идет об орошении земель водами Зеравшана (стр. 145, прим. 43). При определении орошаемой территории опущены такие важные объекты, как Бухара и ее туманы. Что касается функций аталыка, то, согласно полному тексту трактата, он ведал всей орошаемой Зеравшаном территорией от Самарканда вплоть до Каракуля с его каналами — конечными ответвлениями Зеравшана. Он же был мирабом Руд-и шахра (магистрального канала Бухары) и *даругой*, охранявшим *рабаз* Бухары (л. 90а).

А. А. Семенов был вынужден оставить незаконченной начатую фразу (на стр. 147), поскольку текст в использованном им списке в этом месте обрывается. В нашем списке соответствующий текст приведен полностью: «Иногда вследствие какого-либо события посевы гибели и *ра'ийаты* были вынуждены переселяться. При этом большинство прежних порядков менялось. Ведающие этими делами по невежеству для удержания [*ра'ийатов*] совершали многочисленные оплошности. Следовательно, для того чтобы эти важные дела [правильно] разрешались, нужен человек знающий и верный. Ведь как хорошо сказано: „У шахов верными признаются три качества: мастерство, богатство и [чтобы] человек был осведомленный“.

Некоторые правители и государи советовались с областными мирабами и повелевали при распределении воды не оказывать предпочтения авторитетным лицам, владельцам *танхах*, *мутаваллиям* и *амлакдарам* перед другими. Справедливость — залог спасения и счастья на этом и на том свете. Притеснение обращается в пути [для притеснителя] в обоих мирах. Особенно важно помнить о Дне Воздаяния.

Если предполагается жалованье военным, а *хараджа* на это недостаёт, то прибегают к чрезвычайным налогам, установленным благословенным законом, чтобы предотвратить задержку платы войску. Размеры чрезвычайных сборов зависят от достатка крестьян и прочего люда. *Хакимы* и сборщики должны наилучшим образом, как только смогут, распоряжаться оросительной водой земледельцев, выпасами скота и очисткой дорог от непокорных; должны проявлять заботу об ученых, *саййидах* и военных, чтобы порядок в государстве соответствовал закону и обычаю» (лл. 91б—92а).

Подтверждается правильность предположений А. А. Семенова, что слово *تيلگو* написано ошибочно и правильное его написание *بيلگو* «чек, берет» (стр. 141), что водораспределительных арок на Зеравшане у Кермине по контексту должно быть 21, а не 22, как написано в его тексте (см. прим. на стр. 145).

Ниже мы помещаем наш перевод той части трактата, которая в списке, использованном А. А. Семеновым, совершенно отсутствует. Кроме того, для полного представления о тексте Бухарского трактата о чинах и званиях и возможности его самостоятельного научного истолкования каждым, кто заинтересован в этой области, мы сочли нужным приложить факсимиле обнаруженного нами текста трактата.

Перевод:

«Есть четыре другие, должности, [носители] которых выходят из дворца пешком, но стоят близко к тем четверем, то есть малому *инаку* и другим⁴. [Это] такие, как *курчи-баши*, который следит за исправным состоянием свинца, пороха, как сырого, так и готового; ему вверены [также] управление и функции *мираба* на некоторых каналах. *Уйдачи* по совету *накиба* следит за разделением во время войны нукеров⁵ и войска по категориям, а также за исправностью службы при дворе и пр. *Каравул-биги* вместе с *каравулами* и сторожами охраняет и оберегает дороги так, чтобы какой-нибудь грабитель или лазутчик не проник в страну или в войско. Заведующий складом (*михтар-и тушак-хана*) (л. 95а) на деньги, получаемые от казенных угодий, приготавливает обмундирование и жалованье, потребные для военных.

Есть еще четыре должности, [носители] которых выполняют такого рода обязанности. Например, *шагавул* ведает приемом послов и других. *Тупчи-баши* высокого двора (*дарбар-и 'али*) охраняет высокий двор. *Мирахур-баши* заведует кормом, сеном и люцерной для государевых лошадей. *Шихна*, которого называют *миршабом*, ведает охраной предместий *вилаята* в позднее время.

Есть еще такие четыре должности, которые ниже упомянутых, как держатель плети (*чапукчи*), казначей (*хазаначи*), курьер (?) (*рисалачи*) и *тпкнчи*⁶.

Четыре должности, необходимые при войсковых [сборах], таковы: стоящий в арьергарде (*чандавул*), дозорный (*каравул*), проводник (*йулчи*) и разведчик (*джасус*).

Есть еще четыре должности, например: латник (*джибачи*), носитель колчанов (*садак-курчи*), носитель меча (*клич-курчи*) и ведающий обувью (*муза-бардар*). Обязанности каждого из упомянутых ясны и известны.

Существуют четыре должности, которые доверяются (л. 95б) достойным лицам; таковы *юзбаши* высокого двора, *амлакдар*, [а также] подносящий розовую воду и увеселитель (*муфаррих*). *Названы еще четыре должности: пятидесятник (*панджах-баши*) высокого двора, *арбаб*, *амин-и аб* и *мираб* некоторых каналов⁷.

Есть еще четыре должности, стоящие ниже упомянутых, такие, как подносящий рукомойник (*афтабачи*), подающий полотенце, носящий сосуд с водой и носящий посуду.

⁴ Выше в трактате (л. 93а) перечисляются четыре должностных лица: малый *инак*, великий *михтар*, *диван-и саркар* и *дастарханчи*, которым иногда разрешалось выезжать из дворца верхом.

⁵ Иррегулярные войска.

⁶ Возможно, искаженное *тупанчи* — «стрелок».

⁷ Написано на полях.

*Существуют еще такие четыре должности: повязывающий чалму (*дастар-банд*), прикрепляющий украшение к чалме (*джига-банд*), приготавливающий табак для курения (*тамаку-саз*) и подносящий огонь, когда на то последует воля государя⁸.

Есть четыре должности, которые стоят выше упомянутых. Например, знаменосец (*туг-биги*), держащий зонтик над головою начальника (*шукурчи*), копьеносец (*найза-бардар*) и *куш-биги-йи джилау*⁹.

Другие четыре должности таковы: *кир-йарак*¹⁰, заведующий платьем (*бухча-бардар*), заведующие припасами (*анбар-дар*) и фруктами (*мива-дар*). Что касается *кир-йарака*, то он занимается закупкой необходимого для двора имущества.

Есть еще такие четыре должности, как надевающий седло (*зин-бардар*), носящий трон (*ауранг-бардар*), держащий поводья (*джилау-дар*) и выезжающий лошадей (*ра'из*).

Существуют еще четыре должности: проповедник (*ва'из*), малый *кукалтай*, *йасавул-махрам*¹¹ и ночной страж (*тун-катар*); обязанности каждого из них известны, поэтому их описание не приводится.

А еще имеются такие четыре должности, как *чухра-акаси*¹², *йасавул*, глашатай (*джарчи*) и *буйун-аталик*¹³. *Однако должности *йасавул-баши*, *джарчи-баши*, *даха-баши* и *насакчи-баши*¹⁴ обычно бывают у шиитов; а потому сунниты этих названий не употребляют¹⁵.

Есть еще четыре должности, а именно: *букавул*¹⁶ (л. 96а), *чухра-баши*, заведующий кладовой (*михтар-и рикаб-хана*) и подносящий блюда (*табак-чура*). Однако в наше время *михтар-и рикаб-хана* стал называться *шарбат-даром*.

Имеются еще такие четыре должности, как главный ювелир (*заргар-баши*), главный портной (*дарзи-баши*), глава строителей (*ми'мар-баши*) и глава столяров (*наджжар-баши*).

Есть еще такие четыре должности: *фарраш*^{17-баши}, факельщик (*маш'алчи*), главный *даруга* и главный скороход (*шатир-баши*).

Имеются еще четыре должности, стоящие ниже упомянутых, например, *фарраш*, землекоп (*бил-дар*), носящий *равийа*¹⁸ и повар (*таб-бах*).

Есть еще четыре служителя: тюремщик (*зинданбан*); *джилбан*, охраняющий людей от воров, разбойников на дорогах, мятежников и прочих; палач (*джаллад*) и надзиратель за пленными (*бандибан*).

У низших нукеров есть четыре степени, причем название чина с ними не связано, например: *махрам*, *йасавул*, *кара-аламан* и *каравул*. Конец приложения».

*⁸ Написано на полях.

⁹ Термин нам не известен.

¹⁰ Искаженное *кирак-йарак*, т. е. «нужный, годный».

¹¹ *Йасавулами* назывались низшие чины при дворе, докладывавшие правителю о просителях и подносившие их дары (В. В. Бартольд, Соч., т. II, ч. 2, стр. 396). *Махрам* — доверенный слуга, допускавшийся во внутренние покои.

¹² О термине *чухра* см. Р. Г. Мукминова, *Некоторые данные о термине «чухра» (по среднеазиатским источникам XVI в.)*. — «Труды АН ТаджССР», т. СХХ, Душанбе, 1960, стр. 139—145.

¹³ Термин нам не известен.

¹⁴ Чиновник, распорядившийся порядком наказания.

*¹⁵ Написано на полях.

¹⁶ Распорядитель ханской кухни.

¹⁷ *Фарраш* — слуга, расстилавший ковры, подметавший двор и т. д.

¹⁸ Большая кожаная бутылка для воды.

اینست که در این کتاب بیان دارد از ایندو
 بدینا منصب علماء که اسم السوای منصب حکام چهارده
 حکام آن منصب قضایه است علماء آن شیخ الاسلام است مرافعی
 قاضی القضاة و عاقد آن است پس منصب فاضل از قاضی
 است دیگر قاضی القضاة است مرافعی ایة و اولیای
 اکبری که مثل قاضی عسکر و فوقانی است انگری و فوقانی
 مریشند و فوقانی عسکر است که مرافعی ایة و اولیای
 عسکره مریشند دوم منصب فخرت است که علماء از علم
 لقب طارده اند که بفتوی فوقانی استغال دارند دیگر مفتی
 عسکر است که بفتوی عسکریتصه میباشند خصوصاً در
 وقت اشگر کشی باب ایرد لایت و قس من لولایات بلکه
 نزد قس قاضی عسکر و فخرت عسکران ولایت قاضی ولایت
 مدکور از فخر اجازت من له الولایات مغزول است که اولیای

و سوم حضرت اجناس است اگر تفتیش جمله سادات با سینه بس در بلد
 مذکور از غیر سادات را از مودود و غیر مکرر کا صفا شده عا
 جاری سازند و چهارم تفتیش بر بس اگر چند می که درین
 وقت نمانند اشته با سینه که اکثر اوقات خوشتر را
 صرف تعلیم طلبه سازند چهارم عمل دیگر است که مخصوص بس یاد
 کرده اند حضرت علی الکرینی اوله منها الامام یک منده
 نشتی است که حکومت جو سار از درون و بیرون موقوف
 جناب است کا با غیر حکومت نیز نمیند فرار در آنه بعضی سادات
 دوم تفتیش است که درستی فریب و ترتیب کرد در وقت
 کتوف و مرور و تجاربه از مقدمه و خلفه و اریس و پیا
 و از قلب کس گاه با خبر شده مناب مقام را غیر مناب
 میکند اردیسوم اوداخ کلان است که حسب سادات آرا درین
 لشکر موافق شرع شرف بجای می آرند چهارم عمل غیر
 چند بعد از

اجتناب بیرون نشکر و در کوران بیرون نشکر من اول الامام
 سینه و تمام آن در کتب مخصوصه نقل شده است که حکایت
 آنچه در خبر از فایض الانوار تفویض یافته و حاصل
 دیگر است که مخصوص بعضی دو معنی است بلکه در کتب
 عالمان و اعداء و اورنگیه و غیر ما مناسبت میرا الوفا
 منسوب میگردد آنکه مثل میرا سید و فیضی و قدر و قدر و
 اما فیضی اگر عالم یاسید باشند حساب بیرون نشکر بخارا
 شریف و خارج لکن موقوف است و میرا سید نیز اگر عالم
 یاسید باشند حساب سادات بیرون نشکر بخارا شریف
 تا یک فرسخی را یک کف کف است آن که گفته شده است که
 راسته صدی محاسب است اوقاف که در فلان در بیرون نشکر
 بخارا شریف تا یک فرسخی گردانیده شده اما صد در را
 مقصدی محاسب است اوقاف بیرون نشکر کوران

کردانیده شده است اما عمل اهل علم که بوقوف علیه کل
 می باشد کلانان این قوم نیز صادم را ^{اول} شده دیوان ^{اول} کلان
 که این دفاتر عالی است از تخته زده و سنگ و غیره همادوم
 مشرف است که مقصدی نوشتن انعام و حسن ^{انعام}
 است از جیب و چوشتی و سربا و سایر التفاح است
 سیوم دفتر در است که صد دفتر کلان از ارجمود
 انبات و غیره با بصر میرد صادم دیوان طبایع
 است که از اضر و او بوظف را از حواله های
 و تیر ما هر دو است است و از اذغال و او در موانی
 فرمایش سرکار عالی انجام بیده و نیز صادم کل
 دیگر است که یک است مشرف است که مقصدی نوشتن
 عنایت نامه و دعا سلام و خواهش نامه بر لو عورت و
 غیره با باشد دوم آن را بار در و کشته است ^{خبر}
 در این ^{دوم}

از برای ^{اول} و
 سیم ^{اول}

و چون به جبايات اگر فرمانها تفاقا رو می دهد و مانند آنها
 را بسته مرکز دستبوم دیوان می خوانند که از آنکه
 امور و حکایم حاکمان را در دست گردانند از نوک نشین دفتر کردن
 و جعل دادن و غیر آنها منووسه همانم دیوان توجیه است
 که همانکه دفتر دار و دیوان طنابانه آورده را درستی
 کرده بودند دیوان توجیه می باید که توجیه از درستی
 سازد و چنانکه رفتار آورده و توجیه را در سایرین توجیه
 شده بود همانم خود در حکمت که یک آن کتاب در
 رسایه که علما و با فضلا و شعرا بمن له الولاية هم کرده
 قابض این کورتا او مر باشد می مرت کتابها کتابخانه
 دوم جستی است که مقصدی صحیح و فواید کتوالت است
 عمارت فرمانها یافته میر کار عالم استیوم آن سخانه
 ستر که از نوشتن قبول و اسپوار و نیکی و نهنه

بعد از مسجود کردن
 بعد از مسجود کردن

Л. 89a

و زینها و چند قهوا و کوه بنده و کوه مارم و طبع و طبع کوه
 و مغلاخی و کچم و اورنگ و رعدش و شمشیر زر کاب و کوه
 سایر اسبابها و غیره^۱ که در این دیوان تو شکی نیست که قصه
 اچناسم که داخل خواص سلطنت کرد در از پوشاک در صلیم
 و غیرهما و چهار عمل در در از این کوه است که مثل
 مشرف خود و با کوه نوس و دیوان محرم و دیوان اول
 از کمال و وضوح بیان کرده شد ^۲ که در چهار تنه محرم
 دیوان هر کار و محرم اساک و واقع نوس و محرم کاب
 چهار عمل دیگر است که عمده ام ای باشند در حضور مادر شاه
 جای معین ز برای جلوس دارند تا از آنها آتالی است
 که ترک آتالی میگویند که پدری گرد است از روی شفقت
 پس میاید که آتالی پس الوالی چنان شفقت دهند که مثل و رزق
 شفقت پدر در همه ملکه زاده تر تا که بسیار رعایا عرضی
 کرانه کوه

و در وقت
 هر سال که در این مقام
 میرسد
 و صرف آنکه در این مقام
 در وقت که در این مقام
 در وقت که در این مقام

مر باید که باشد ضبط در مای کار ای شرف از غرقند تا قو کول
 بطریق نسو و تعدیل است از غرقند تا او و نه از هر چه
 صواب که نه ساختن و ینا کالات و تو مای کار از شد و
 حد اول قرا که ان حضور مای کور است مع مره ۴ روز
 و در اول که بینه و است بیگاه درون بوضو کار از شرف بسیار
 به اشحنه و او در و کس ضبط به او نوی قدیم علم حق العوام
 است که حده ملکات مای کور است شامه از مجاوی زیند وقت
 و قوتش و یاد و وقت بخت یک رواق آ که زاینده خفته
 انرا از غرقند تا کمنه مواجی آید در وقت و فور و یا آید
 نوبت در وقت قلت می آیند مرمانه که شود و اسبیک
 رواق آب که بهر رواق حسنا که زکاه و حیای بکشد
 طیب از من مر باید که باشد خت افغان مک و او
 نه از راه پانین که من مع مای رمال و شرف و ان تا بخت قیر

Л. 90a

مع او ز بکنند و چار کار و غیره حصه به هندی و یک روپا
 و ربع یک و او این بتومان فرلام و تومان هر آبادیه سنه
 که نلته احساس بخود ران و کام و خمسن امر آبادی
 تقسیم کرده رند و یک و اقی بتومان سلطان با و پنه
 پیر حصه به هندی که پنج مد که تقسیم کرده رند و یک و اقی
 ابر بتومان خوقار و دو حصه به هندی و دو روپا با
 را بتومان کات و خوق حصه به هندی پنج مد که کلس
 حسان کات کمر دو نلته احساس ضوقی رود یک
 و یک و او اب و من یک روپا ابر بتومان کام
 اجملم حصه به هندی و داخل سیمان به کوز کام زهر
 که ام از ماعن کامها مواقی از خمر زرع حصه به
 کرده رند و یک و اقی ابر او و شهر مکسر دما کوز
 فرا و زو اکم از لهر صبا و اقل رود شهر سکن

حیدر خان

خت افغان يك دان او تو مار فراد بر صده سده ابروم
 و بعد از آن بار زده روان اب بقدر اكه از سوهه
 كذا نده مینود هر بیله كه بنده است از ای دتشی نشا
 يك دان و ربع يك دان اب را بتوانان محس میده بند
 و خت افغان يك روان اب به نهمزاره قلعتی و دو
 عازمی ابا و ثنا كه به نمون و او شود رسد به بند و دو
 روان و نون يك دان اب بتومان ضمیر ابا دو تومان
 به بند هفت روان اب بعد از از بل جدا مینا كه
 سله ارباع يك دان اب بزاره شده سلام و بنگد
 به چند و بید روان و ربع يك دان اب اقبال
 و كور كلان حصه به چند كه الا تا تقسیم كردند
 انسلام با تو مرانه پنج روان اب كه بنگد روز
 بل جاندار و تقسیم مراب به اس بقدر كوره كجه

از بار زده روان به كورم

قواکول این طرفه دست نعل محال و حکام و صدای
 سالیق و اندراج یافته برد فاسد جو آفس کس کام
 بتبار عاونه از جو ادرت مزروعات رو کج اباد و ده
 مندرین شده و رعایا راه نهور و جلا صهار کرده
 درین صورت اکثر اعلیٰ نس ساین تغییر یافته مقصد یابی
 اور با وجود همالت بنیاد و نهنگ پیش گرفته تقوی
 گفته بود و آوردن اندکس از شفته مسلم مراد صاحب
 استعمالات اکام نامه در گوش گفته که سه خراسان زود
 استر مال یا مردی بعضی از حکام و جو قس صاحب شینه
 بمرمان لایق توبه جو ان قمر ماشی بگردید نظر
 ترجیح باز در رعایت و شخواه دار و سولان و اس
 بر دیگر با سعادتمند آری و سمر قزلبی
 و آخرت است فلیم آماده گرفتاری دارین است خصوصاً
 ۱۰۱۰

یوم الجوار اندیشه اولم است اگر وظیفه عاکنظر است که
 فواج کفایت در غنیمت به نفع و نفع هر یک حاصل کرده است که
 معطای شکر رفع زمانه نه از حصه جعل تا انجام دار بودی از
 سایر فواج است که در حاکم و عمال ضابطه این امر است
 و با سعادتمندان و کلیه طرق متردد و این کار بسیار
 استعداده کرده علماء و حکماء و سعادتمندان و اینها که نظام ملک داری بودی
 اولم و فواج دوم در دیوان کلان که ضبط فواج ولایت از
 مؤلف و چهارکمانه دفاتر بقیه دولت بقیه دولت
 را بمنتهی تو شکست و عدل ولایت با ممالک دار بودی فقط
 حاکم دیوان کلان و دفتر دار و دیوان طمانه کمال میزد
 میرا بد فراکول نیز موقوف بود است سیوم پرواچی
 که یاری من است ولایت با نام او اکتا بزرگتر یافته است
 موافق فرمانش عمال میرسانند و در حکومت جماعت
 بیروا که البته شده است چهارم دادخواست که عرض

ولایت

با دیه نسو

نظام ملک داری بودی
ولایت و دیوان سو

مصرف و

مطلوبه از اهل الولاية مرسانه و جواب از اهل الولاية
 حاصل کرده بظلمت آن کور و وصل مسکودانه که با حقیقت
 را بعد از اجهالت من الولاية سلم الله حاضر زده است
 مرام بیچارگی می سازد و نیز صانع بزرگ است بگوید
 بنیو بر مریایه یک از آن کوکلتاش است که تصدیق می یابند
 از ولایت از دست دشمن فکر و تردد اند و درستی همان
 باین است که کلتاش بکسب برکت خواران جان خود را
 را بجان پادشاه وقت توام دانسته فارغ نباشند و آن
 قوش یکی کلان است که جماد صیاد است ادوات صید مثل
 قوشها به صافم و کتای بازی و غیره در تحت تصرف
 آن است سیوم عناق کلان است که عمل پادشاه را
 که شامل سایر امر ادبش کرد پیشه که مجال صحبت باشد
 پیشه بنده یا زمرسانه چهارم خواه کلان است که
 کلان چهارم است

کلان اجهای سوار است در بطن عجم سلطان اولی در سینه
 تا گولان و مده سات عجم سلطان و غیره با از ضرور این سوار
 بان است اما جای استادان این چهار یونانی در الولا
 سبک او و روش شستی شودهای محس دارند اما این سوار
 مد آورنده سوار جماعه اهل قلم بلکه از اهل علم دول
 کلان فقط از دربار عالی سواره می در این دو چهار
 سخن و یک است که اندامی مقول الحاقان هستند و از در
 عالی که با بامرسله الولا است سواره میدر این دو مقام این
 چهار بعد از که طفاش و فوش یک و عناق بلکه فروتر
 ایستند که از آنها عناق خود است دوم این سوار
 سوم آن دو سوار سوار است چهارم آن دستار جواری است
 خدمت عناق خود و پاسبان صند و غیره که هر طری
 در این خدمت سوار کلان است انضاد رکوة و

دو اول کلان سوار

و نیز از اجهای عربی و غیره
 این سوار نیز آن آورده است و با یک
 اول این سوار است عناق
 سه عناق کلان نامند
 کشته در سلطان اولی
 گفته به هر که هر یک وضع کرده
 سوار است

از ربع عشر و نصف عشر در میان و عشر و میان و نقطه
از اموال و نفود و موثر و غلات تر باشد که کرده ^{ان} بعضی
مواقی در مائش نیز حضرت حج له الوالات رسانند ^{بها} خدمت
دوان هر کار است که از خبر هر کار عالم را او ^{بها}
و دلگامی که نیز نعلون کا صبه شهر فیه دارد که ^{بها} کرده
و فوری ^{بها} صرف لاوم شاهانه را و چیلالم بجای بیارده ^{بها}
خواجات صند و فانه و غیر هر اسازد و ^{بها}
متصدی کتر اندین و سار خوان شاه و گوشت ^{بها} چینه قلی
کردن از بر ارشاد نمودن هر الام و سهر امر ^{بها} جماعه حکم
کی صبه بیبازد و چهار ^{بها} دگر است که کاما پادشاه
اجازت بنشینان بنا و صحبت یا در شاه ^{بها} بهر شه بیت کا پانده
منش ^{بها} بوی باشی کلان که متصدی بوی ^{بها} زب و کتوال ^{بها} که
عماران ^{بها} سب و بکاد کلان که متصدی ^{بها} درستی ^{بها} جناح خانه
از

پست نه تنها پادشاهان طرف و ملوک طرف اما ملوک خود
 و پادشاهان نیز باشند بطریق اولی بعد از خروج طبع از حضرت
 بل که در این دنیا نیز در بعضی تصرف اینست حضرت در این
 خود چنانست جماد ملوک را از هر دو طرف است مثل نفس
 و خصم بر او و هر دو آقا سر و نیز جسم و ملوک در این که در
 جلودانند باشند و صراطی که در کتب است که ما ذوق بر این
 سوره از در بار عالم شده اند لکن در حضور من در این
 اذن نیستند بنابراین نه مثل آنکه آقا باشد که با پادشاه
 در بار عالمی میباشد که حضرت من در ولایت در این باشد
 باقیم حکومت توان کرد که از هر دو طرف است و نیز حقیقتی است
 که هر دو جماد حقیقتی شده حکومت در هر دو طرف است
 را تصرف شده و مثل توفیق به که به ترتیب باشد لطیف است
 داشته و سایر را بر از شریعت و دروغ و غیر آن را
 انداخته مخفی کرده اند که بحسب ما از صاحب است

و اما این کس حضرت
 هم کورم

و نیز حکومت تو مان فوق از دو و میرا به از ای پیر میرد
 و ششم اخور کلال که در جلو پا دشت و ایستاد از پیرا ۲۵
 و جب حاضر شده بر و آنه دار می باشد حکومت و میرا به
 تو مان کام از مسلم را مفوض بان کرده شده است و
 صا رحل و کمر سب که خط در بار می داده می در ایستاد ^{بلکن}
 قوی بان چهار کس که خناق خود را بر می نه می ایستاد ^{سازد}
 که درستی سرب و دار و از خام و بخته انار بسیار حکومت
 و میرا به بعضی انار را مفوض بان کرده شده است
 اوید چو تصدی صنف بصفحه اگر ان نو کس و ^{سپاه}
 در وقت حجاب به بشورت نقیب و درستی در بار از ^{است}
 ز غیر از ای سازد و نقل مو اول مکان که ^{است} تو امان ^{دیده}
 با سبنا دیده باشد راه با برده میا زنگه خا تکر و یا
 جاسوس در ولایت و یا بشکر راه نیامد و سن ^{است}

که خطا

که از آنکه نقودی که بعضی از مضامین که کاری خود است
 که در پستی سر پای غنای شکری و وظیفه آنها بسیار
 و هار عمل دیگر است که از این قبیل مضامین است
 شفا و آن که مقصدی همانند ایچمان و غیره باشد
 تو که بیشتر در بار عالم است در بار عالم بسیار است
 هر آنچه باشد که مقصدی سیم و کلاه و سینه سپان هر کاری
 می باشد و آنچه که هر شب میگویند مقصد است بلیه
 رخص و ولایت مریم و هار عمل دیگر است که فرود از
 مذکور است مثل چاقی و و آنچه در ساله بود و سنگی
 و هار عمل که در وقت سفر در بر شود مثل جنه اول و کله
 دیو بچ و جاسوس و هار عمل دیگر است مثل چاقی و
 صده آن بود و علم بود و موده کرد از خدمت هر که ام
 مذکور است معلوم و معنی است و هار عمل دیگر است

بقسمه ان مناسبت مثل یوز شتر در بار عطا و اسکا کردار
 و غالب کلید و مفویح و صهارجل دیگر است نکر
 فرو ترازم کور است مثل قباچه در روی یاکی بردار
 لوگو و نه بردار در کش بردار او صهارجل دیگر است
 فاتی از طر کور است مثل طرخ بیک و شکور و ونیز بردار
 و توشی بیک جلو و صهارجل دیگر نیز هست مثل کور کوری
 و بوجی بردار و انبار دار و سیوه دار کس کار کوری
 منطقه مخصوص سرکاری را ایپازد و صهارجل دیگر
 است مثل زین بردار و اورنگ بردار و جلو دار و در
 و صهارجل دیگر نیز هست مثل و احط و کولکاشن خرد و ساق
 محرم و به خط تو نقطه هر که ام را خدمت معنی بنام بردار
 در کرده نشد و صهارجل دیگر نیز هست مثل صره تقای و
 و س در و حار و بویون فاتی و صهارجل دیگر نیز هست

در صهارجل دیگر در مثل و کنار بند
 در صهارجل دیگر در مثل و کنار بند
 در صهارجل دیگر در مثل و کنار بند

انار شکر کا و حار و در
 و در کور و شکر و در کور
 بنام است اول نشد بنام است اول
 ان الفاظ دیگر در کور

بکار
 در کور

و چهره بنام و همه ترکان و چنانچه در
 همه ترکان کمانه مسما شمرت دارند
 مثل زرک بنام و در زبانی شمی و
 و چهارم محلی دیگر است نیز مثل فرزند
 و شاطرناسی و چهارم دیگر است نیز
 پس در او را دیده کش و طباع و چهارم خدمت کار و در
 است مثل زنده آنان و پس با این اقسام
 و منفرد و غیره و بعد از اینها
 اجتهاد و غیره را چهارم است که
 است مثل نجوم و یب و غیره
 مایه و در بنامی عقود که ضایحه
 در شرح کافیه که عقود و عقود
 پس و کل کثر از تحقیق آن مافصل بوده اند عقود
 از کتب معتبره

یا علی زبیر بن علم عقود

Л. 96a

علم حق و خود آیم که طالبان حق و شفیع از این حقوق بکار است
 علیه قلم خور کرده است از این حقوق بکار است
 ایجاد و عشرات ما خود از این بیدینی است از این حقوق بکار است
 احاد که از کتانه است بنیاد اصحاب است از این حقوق بکار است
 و بنصر و وسطا و دریا و عشرات که از ده تا از این حقوق بکار است
 بود و با بعضی از سوره و ۱۷۱۱ مکتوبه از این حقوق بکار است
 را خضر نام است دوم آن بنظر است علی بن ابی طالب از این حقوق بکار است
 و مات و الوف ما خود از این بدست جب مرگشته از این حقوق بکار است
 وضع مات خضر و نصر و وسطا و در سیر است از این حقوق بکار است
 در وضع الوف که از یک هزار تا نه هزار است از این حقوق بکار است
 به سیر است باید است که واحد موضوع است از این حقوق بکار است
 برای خضر مان نی که وضع کرده شود از این حقوق بکار است
 و نشان را با رکف که وضع کرده شود از این حقوق بکار است
 در

در کف از برای اناندر و نطقه همراه که وضع کند در کف
 خضر و بنصر و وسط را اما در عقده بنده در کف بر ماید
 که سه بخت قریب پنج بخت است و از برای در کف
 خضر کند و از برای خضر وضع بنصر سازد و نیز و نیز
 بلکه رفع وسط و عقده بنصر حاجه سازد و از
 برای سید وضع خضر در کف بطریقه سازد که
 ابعه از اصل بخت باشد تا که ایستادن نماید و بود
 در حال متوجه کننده است اس ایستادن بعد کوی
 بنده و بخت و از برای ثانیه وضع بنصر در کف
 بطریق کور سازد تا که ایستادن نماید و از
 تفرغ وضع وسط در کف نیز بنحو ایستادن
 بس تمام شده اما در عقده اصابع و از برای خضر وضع
 کند باطن روس انگشت سبابه را بر مفصل اول اندر

Л. 97a

باید که عمل غایبه نمیدرسد از احاد و عشرت را از عشرت است
 و کرات و علیه الله رسای که اعداد تا قبیل مائه و از برای
 وضع میکنند از برای رس خضر در قریب اصل آن کثرت
 گفته شد بود الی سببها بشما و داخل مرغایه و الوفا ایضا
 چنان میکنند عشرت را عمل کرده بودید عشرت را مسرت
 الاصلان و میرسد مرزا ای که عشرت را سازی از عشرت
 خصم عشرت که عقده اول او است تا افسرانند که هر عقده شود
 و از سر تا بنفسم و در طردم کسان و هم ایام و از سر تا عشرت
 تا ایام پس عقود آید عشرت را که العام را در ده ایام
 بین نظر کند یعنی که عقده سازیم در سن هر ده پس عقود عشرت
 در هر ده روز و در هر ده روز و در هر ده روز و در هر ده روز
 هر ده روز پس عقود انجام پذیر کرده
 ولله و این مآب
 تحت التفت
 ۱۲۱۵

Л. 98a